

Rapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i religionskunskap A i Ale gymnasium i Ale kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Ale gymnasium

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i religionskunskap A/1 under år 2011. Granskningen vid Ale gymnasium i Ale kommun ingår i detta projekt.

Ale gymnasium besöktes den 29 och 30 november 2011. Granskningen utgår från kursplanen för religionskunskap A. Ansvariga inspektörer har utredarna Henrik Frykman och Elisabeth Porath Sjöo varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av religionskunskap A/1 i gymnasieskolan genomförs i 28 kommunala skolor och 19 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Skolinspektionen genomför också inom ramen för samtliga ämnesgranskningar 2011 en granskning av IT-användningen på skolorna. Syftet är att undersöka om skolorna erbjuder en tidsenlig utbildning där IT används på ett sätt som stödjer elevernas lärande och bidrar till ökad måluppfyllelse. Granskningen uppmärksammar också elevernas förutsättningar att utveckla den digitala kompetens de behöver för att vara förberedda för fortsatta studier och samhällsdeltagande.

Bakgrundsuppgifter om Ale gymnasium

Ale gymnasium är en kommunal gymnasieskola i Ale kommun med omkring 500 elever. Skolan erbjuder Barn- och fritidsprogrammet, Vård- och omsorgsprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet, Teknikprogrammet, Handels- och administrationsprogrammet och Introduktionsprogrammen.

Skolan har två religionslärare som för närvarande undervisar i religion på skolan. Skolinspektionens granskning omfattar båda dessa lärare. Båda lärarna har lärarutbildning. Den ena av dem har ämnesbehörighet för religionskunskap, medan den andra saknar några högskolepoäng i ämnet. Lärarna är organiserade i programarbetslag och i ämneslag.

Undervisningen i religionskunskap sker i årskurs 3. Kursen religionskunskap A har tilldelats 40 lärarledda undervisningstimmar. Skolinspektionen har genomfört tre lektionsbesök i religionskunskap A vid Ale gymnasium; på Teknikprogrammet, på Naturvetenskapsprogrammet och på Samhällsvetenskapsprogrammet.

Den genomsnittliga betygspoängen vid Ale gymnasium var 13,4 läsåret 2009/10, strax under rikssnittet på 14,0. Andelen elever med grundläggande behörighet att studera vid universitet och högskola var samma läsår 84,8 procent, att jämföra med det dåvarande rikssnittet på 86,8 procent.

Enligt Skolverkets officiella statistik för läsåret 2009/10 varierade andelen elever med slutbetyg och minst betyget Godkänt (G) i religionskunskap A från 90-100 procent, beroende på program. Enligt den statistik över betygsresultat som skolan har tillsänt Skolinspektionen med anledning av granskningen sjönk betygsresultaten på kursen något 2010/11 jämfört med föregående läsår. Skolans redovisning av betygsstatistik visar att de manliga eleverna tilldelats knappt 30 procent av de Mycket väl godkänt (MVG) som delats ut de senaste fem åren. De manliga elevernas andel av de Väl godkänt (VG) som delats ut under samma period uppgick till omkring 43 procent. Samtidigt svarade de manliga eleverna för 56 procent av de Icke godkänt (IG) som delats ut under den senaste femårsperioden.

Eleverna på Ale gymnasium har av skolan utrustats med personliga bärbara datorer.

Resultat av granskningen

Undervisningen sker i enlighet med kursplanen

Denna bedömning behandlar dels om undervisningen omfattar de tre områden som finns i kursplanen; religion, livsåskådning och etik dels om undervisningen ger eleverna möjlighet till utveckling av både faktakunskaper, analys och reflektion.

Skolinspektionen har observerat två lektioner med den ena av de två granskade lärarna. Den första lektionen är för elever på Teknikprogrammet och behandlar huvudsakligen buddhism. Vid den andra lektionen med samma lärare undervisar vederbörande på Naturvetenskapsprogrammet och introducerar då etiska resonemangsmodeller. Den lektionsobservation som Skolinspektionen har gjort med den andra läraren äger rum på Samhällsvetenskapsprogrammet. Vid den lektionen behandlas huvudsakligen religion och frågan om Gud är god, med utgångspunkt i en debattartikel om Gamla Testamentets gudsbild. Vid samtliga lektioner är det en relativt jämn fördelning mellan faktaförmedling, analys och reflektion.

I den elevenkät som Skolinspektionen har genomfört inom ramen för granskningen instämmer en tydlig majoritet av de elever som undervisas av den ena läraren i påståenden om att de har fått faktakunskaper, analys och reflektion inom såväl religion som etik och livsåskådning. Av den andra lärarens elever är det emellertid omkring 60 procent som tycker att påståendet att etik har tagits upp stämmer dåligt. De resultat som framkommit i enkäten får stöd av utsagor från de elever som Skolinspektionen har intervjuat och av dokumentation från skolan.

Av samtal med lärarna framgår att båda tar upp religion och icke-religiösa livsåskådningar, men att den ena av dem inte tar upp etik och etiska resonemangsmodeller i sin kurs.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att den granskade undervisningen omfattar religion och livsåskådningar med inslag av såväl fakta som analys och reflektion. Ale gymnasium behöver dock utveckla undervisningen på kursen religionskunskap A så att det säkerställs att den utöver religion och livsåskådning också omfattar etik och etiska resonemangsmodeller. Det är av mycket stor betydelse eftersom etiska resonemangsmodeller ingår i betygskriterierna i kursplanen för religionskunskap A.

Förutsättningar för hög måluppfyllelse

Denna bedömning utgår från läroplanen och de framgångsfaktorer som utpekats i aktuell forskning då det gäller att nå en god kvalitet i undervisningen i religionskunskap. Bedömningarna gäller om undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt om den bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen. Bedömningarna gäller vidare om eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer, om undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden, samt om IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling.

Undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen

Av läroplanen framgår att läraren ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Läraren ska också utnyttja elevernas erfarenheter av arbets- och samhällsliv och organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull.

Vid de lektioner som Skolinspektionen har observerat syns få eller inga uppenbara exempel på att eleverna uttrycker intressen eller erfarenheter, att lärarna efterfrågar detta eller att elevernas intressen och erfarenheter tillvaratas i undervisningen. När eleverna är aktiva är det i huvudsak så att de reagerar på något som läraren har sagt, eller att de diskuterar och reflekterar över ett ämne som läraren har förelagt dem.

Däremot förefaller eleverna mycket intresserade av de lektioner som behandlar buddhism och etiska resonemangsmodeller och läraren gör flera kopplingar till aktuella samhällsfenomen. Bland annat diskuteras relationen mellan Tibet och Kina, Kinas betydelse för världsekonomin och massakern på Utöya.

I den enkät som Skolinspektionen har genomfört inom ramen för granskningen instämmer en majoritet av eleverna i påståenden om att undervisningen är relevant och aktuell. Respondenterna instämmer i betydligt lägre utsträckning i påståenden om att lärarna har efterfrågat deras erfarenheter och intressen.

De elever som Skolinspektionen intervjuat bekräftar huvudsakligen resultaten av enkäten. De upplever att deras lärare, som de uttrycker stor uppskattning för, i stor utsträckning får dem att uppleva kursen och ämnet som aktuellt och relevant. Enligt eleverna har emellertid ingen av lärarna med någon egentlig systematik efterfrågat deras intressen och erfarenheter. Inte heller har eleverna tillfrågats vad de minns eller inte minns av religionsundervisningen i grundskolan. Däremot upplever de att deras lärare känner dem väl och att deras erfarenheter och intressen emellanåt och mer osystematiskt efterfrågas och ibland

också tillvaratas i undervisningen. Ett, enligt eleverna relativt ovanligt, exempel på ett mer systematiskt tillvägagångssätt var när den ena läraren inledde innevarande kurs med en uppgift där eleverna fick dela upp sig i grupper och ta ställning i olika frågor, som ett sätt att inhämta elevernas erfarenheter. De intervjuade eleverna är tydliga med att uppgiften inte innebar något tvång att ta ställning eller redovisa en åsikt.

Lärarna ger i intervju en likartad beskrivning av hur de arbetar med att inhämta och tillvarata elevernas intressen och erfarenheter. Det görs inte med någon egentlig systematik. Däremot försöker de båda återkommande att uppmuntra eleverna att komma med förslag, dock ofta utan framgång. Lärarna upplever att det är svårt att få eleverna att uttrycka intressen och erfarenheter.

När det gäller särskilt stöd, bland annat till de elever som riskerar att inte nå målen i kursen religionskunskap A, finns möjlighet för eleverna att få hjälp av specialpedagog. De kan också få stöd av sina ordinarie lärare, bland annat med instuderingsfrågor och möjlighet att göra om prov. Vid granskningen framkommer emellertid att skolans arbete med att upprätta åtgärdsprogram har brister. Detta kommer att utredas vidare av Skolinspektionen i samband med regelbunden tillsyn under hösten 2012.

Skolinspektionen bedömer att Ale gymnasium behöver vidareutveckla arbetet med att tillvarata elevernas erfarenheter och intressen inom ramen för kursen religionskunskap A. Skolan måste fundera över hur den kan utveckla strategier för att i ökad utsträckning få eleverna att uttrycka intressen och erfarenheter.. Att tillvarata elevernas intressen och erfarenheter är centralt för att också kunna anpassa undervisningen till deras olika behov.

Eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer

Av läroplanen framgår att eleverna genom sina studier ska skaffa sig grund för livslångt lärande, och skolan ska sträva efter att varje elev utvecklar en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande. Läraren ska också organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt. Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden, utan undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer. Läraren ska tillsammans med eleverna planera undervisningen, låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer och tillsammans med eleverna utvärdera undervisningen.

Vid de lektioner som Skolinspektionen har observerat syns få eller inga uppenbara exempel på att eleverna utövar inflytande över undervisningens innehåll eller arbetsformer.

I den enkät som Skolinspektionen har genomfört inom ramen för granskningen instämmer en tydlig majoritet av eleverna i påståenden om att de vet vilka målen för kursen är, en viktig förutsättning för att kunna utöva inflytande. Däremot är det betydligt färre elever, omkring hälften, som instämmer i påståenden om att de faktiskt kan påverka undervisningens innehåll och arbetssätt. Ungefär samma andel instämmer i påståendet att de fortlöpande får vara med och utvärdera undervisningen.

De elever som Skolinspektionen har intervjuat bekräftar i hög utsträckning den bild som enkäterna ger. Eleverna upplever att deras lärare har presenterat och förklarat kursplanens innehåll för dem och att de känner till målen. Den ena av lärarna har till exempel producerat ett dokument benämnt "Trappan", där kursmålen och betygskriterierna beskrivs på ett förenklat sätt. Flertalet av de intervjuade eleverna upplever emellertid inte att de har påverkat undervisningens innehåll och arbetsformer. De menar att deras lärare har planerat kursen i förväg, att tempot är högt och de upplever att de inte har särskilt mycket att tillföra när det gäller önskemål om innehåll. Eleverna säger sig trivas med att inte behöva påverka innehållet och de tycker att det är bäst om läraren planerar åt dem. Eleverna berättar emellertid att de tycker att de har goda möjligheter att påverka arbets- och redovisningsformer. Bland annat har eleverna fått gehör för önskemål om att ha prov istället för inlämningsuppgifter. De har också goda möjligheter att påverka när de ska lämna in uppgifter och genomföra prov.

De intervjuade eleverna berättar att de tror att de kommer att göra en skriftlig utvärdering vid kursens slut. Så här långt har de inte gjort någon. Enligt eleverna frågar den ena av lärarna ofta hur de upplever undervisningen och kursen, medan det är mer ovanligt att den andra läraren ställer den typen av frågor.

Lärarna uppger i intervju att de ger eleverna vissa möjligheter till inflytande över undervisningens innehåll, men att det är relativt begränsat. Den ena läraren uppger att vederbörandes kurser i religionskunskap ser mer eller mindre likadana ut från termin till termin, oavsett elevgrupp. Lärarna bekräftar det som eleverna har berättat, nämligen att eleverna har möjligheter att påverka arbets- och redovisningsformer i högre utsträckning än innehåll. Det tillfälle när eleverna tydligast har möjlighet att påverka innehåll är när de mot slutet av kursen genomför ett fördjupningsarbete.

Någon dokumenterad kursplanering finns inte enligt den ena av lärarna, delvis därför att vederbörande upplever att det finns en oförutsägbarhet när det gäller elevernas närvaro, eftersom många periodvis arbetar med olika projekt utanför skolan och lektioner har fallit bort. Den andra läraren har en dokumenterad och

uttryckligen preliminär planering som finns tillgänglig för eleverna på skolans lärplattform.

Rektorn på skolan upplever att elevernas möjligheter till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer i hög utsträckning varierar mellan olika lärare på Ale gymnasium.

Skolinspektionen bedömer att eleverna på de granskade programmen har god kännedom om kursplanens innehåll och målen för undervisningen. Däremot behöver Ale gymnasium utveckla elevinflytande i religionskunskap A så att alla elever kan påverka, vara delaktiga och ta ansvar. Läraren ska enligt läroplanen se till att alla elever får ett verkligt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehåll i undervisningen. Lärarna behöver uppmuntra eleverna att ta detta ansvar och utgå från att eleverna vill ta personligt ansvar för sin inläring och sitt arbete i skolan. Det kräver ett systematiskt tillvägagångssätt. Eleverna måste också erbjudas utökade möjligheter att utvärdera undervisningen. Den möjligheten bör inte bara erbjudas i slutet av kursen, utan systematiskt och fortlöpande så att eleverna faktiskt får möjlighet att påverka sin egen kurs.

Undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

Enligt läroplanen ska undervisningen vara icke-konfessionell, saklig och allsidig. Vidare ska läraren klargöra det svenska samhällets grundläggande värden¹ och möta främlingsfientlighet och intolerans med kunskaper, öppen diskussion och aktiva insatser. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att finna sin unika egenart.

Ingenting som framkommit av dokument, lektionsobservationer, intervjuer och enkätundersökning tyder på något annat än att undervisningen vid Kunskaps-gymnasiet är icke-konfessionell, saklig och allsidig. Eleverna berättar i intervju att de upplever sina lärare som sakliga och objektiva och att de tydligt har klargjort för eleverna vilken deras egen inställning är i trosfrågor.

I den enkät som Skolinspektionen har genomfört instämmer eleverna i mycket hög uträkning i påståenden om att de aldrig har känt sig kränkta av det någon har sagt eller gjort under religionslektionerna. Ingen elev tycker att påståendet att läraren skulle ingripa om någon uttalade något som den svarande skulle uppleva som kränkande stämmer dåligt.

De elever som Skolinspektionen har intervjuat bekräftar i allt väsentligt den bild som framkommer i enkäterna. Lärarna uppger i intervju att de inte har

¹ Avser de värden som regleras i svensk lagstiftning och i de av Sverige antagna internationella konventioner.

upplevt att det har förekommit kränkningar vid deras lektioner i religionskunskap.

Skolinspektionen bedömer att den granskade undervisningen i religionskunskap sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling

Av läroplanen framgår att eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett alltmer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta.

Eleverna vid Ale gymnasium har av skolan utrustats med personliga bärbara datorer. Vid de lektioner som Skolinspektionen har observerat används dessa bara i mycket begränsad omfattning.

Ale gymnasium använder sig av en gemensam lärplattform som eleverna har tillgång till. Enligt rektorn har samtliga lärare fått viss utbildning i hur plattformen fungerar, men användandet varierar enligt rektorn i hög utsträckning mellan lärarna.

En av de anställda lärarna vid Ale gymnasium har 80 procent av sin tjänst som IT-pedagog på skolan. Det finns vid Ale gymnasium en övergripande IT-plan, samt en kortfattad plan i respektive ämne, däribland religion, för hur IT ska användas.

I den enkät som Skolinspektionen har genomfört instämmer omkring hälften av de svarande eleverna i påståendet att de ofta använder datorn i undervisningen i religionskunskap. I en av grupperna tycker emellertid en knapp majoritet av eleverna att påståendet stämmer dåligt. De elever som Skolinspektionen har intervjuat upplever inte att de använder datorn särskilt ofta i religionskunskap, framförallt inte vid den ena av de två lärarnas lektioner. Den andra lärarens elever uppskattar att vederbörande lägger ut mycket av det material de arbetar med på den digitala lärplattformen. Det gör att materialet finns tillgängligt även för de elever som eventuellt råkar missa en lektion.

När datorn används är det enligt såväl lärare som elever huvudsakligen för att söka information, som ordbehandlare och någon gång för att se direktuppspelad media. Lärarna visar också emellanåt filmer för eleverna.

Eleverna är tydliga, såväl i sina svar på enkäten som i intervju med Skolinspektionen, med att de under religionslektionerna har pratat om vad det innebär att ha ett kritiskt förhållningssätt. Vid den ena av de båda granskade lärar-

nas lektioner som Skolinspektionen har observerat ges källkritiska diskussioner också stort utrymme, bland annat med utgångspunkt i en tidningsartikel om Kina och tibetansk buddhism.

Skolinspektionen bedömer att IT-verktyg till viss del används i undervisningen i religionskunskap A, men användningen är begränsad och varierar beroende på lärare. Det är inte tydligt att användningen stödjer elevernas kunskapsutveckling eller utvecklingen av deras digitala kompetens.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Ale gymnasium inte ger tillräckliga förutsättningar för hög måluppfyllelse. Skolan behöver utveckla arbetet med att ge eleverna inflytande över undervisningens innehåll. I det ingår att systematisera arbetet med att inhämta och tillvarata elevernas behov, intressen och erfarenheter och att fortlöpande ge dem möjlighet att utvärdera undervisningen. Skolan behöver också utveckla användningen av IT i kursen religionskunskap A, så att den stödjer elevernas kunskapsutveckling och utvecklingen av deras digitala kompetens.

Skolinspektionen bedömer att den granskade undervisningen i religionskunskap sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till en allmän höjning av undervisningens kvalitet i religionskunskap i gymnasieskolan. Detta då resultaten i ämnet nationellt sett är låga samt att tidigare studier visar att undervisningen inte genomförs så att elevers intresse för ämnet tillvaratas. Granskningen har också som syfte att medverka i processen med att implementera de nya ämnesplanerna i religionskunskap i gymnasieskolan som börjar gälla för de elever som påbörjar gymnasieutbildningen från och med hösten 2011.

De centrala frågeställningarna gäller om eleverna får undervisning i enlighet med kursplan och läroplan och om det skapas förutsättningar för ökad måluppfyllelse genom att undervisningen bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen, tillvaratar elevernas erfarenheter, behov och intresse för ämnets frågeområden samt ger eleverna möjlighet till inflytande över undervisningen.

Metod och material

Granskningen har genomförts genom att inspektörerna innan besöket i skolan tagit del av kursupplägg, eventuella termins- och lektionsplaneringar, tidigare

kursutvärderingar samt exempel på uppgifter som utgjort grund för lärarnas betygssättning.

Vid besöket har tre lektioner observerats av två inspektörer. Den ena inspektören har under lektionen fokuserat på eleverna och den andra på lärarens undervisning. En elevenkät har genomförts i slutet av varje lektion. Utöver detta har sedan företrädare för eleverna samt de observerade lärarna intervjuats. Även ansvarig rektor har intervjuats. Besöket har avslutats med en återkoppling till lärare och rektor kring vad inspektörerna sett och gjort för bedömningar. Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.